

## Методичні рекомендації

**щодо використання годин недержавного компоненту робочих навчальних планів основної і старшої школи у 2018/2019 навчальному році для вивчення історії, правознавства та курсів духовно-морального спрямування.**

Програми курсів за вибором/спецкурсів/факультативів суспільствознавчого спрямування охоплюють широкий спектр наукових та дидактичних проблем і дозволяють суттєво розширити горизонти історичного пізнання на рівні шкільної історичної та в цілому суспільствознавчої освіти.

Рекомендуємо, **перш за все**, розширювати проблематику дослідження **вузлових проблем змісту шкільного курсу історії України** як-то: поглиблене вивчення **окремих періодів** нашої історії: проблематика історії України-Руси, історія українського козацтва та Гетьманщини, історія Української революції 1917-1921 років, 100-річчя якої ми відзначаємо зараз. До таких проблем відносяться і питання становлення та розвитку української культури, формування української національної ідеї, висвітлення героїки та жертвності боротьби за українську державність, вивчення ролі української діаспори та її найвидатніших представників у світовій історії та поступі людства.

**Друге.** Окремо хочемо виділити питання історії європейської інтеграції України. Найперше і найбільше це стосується історії євроінтеграційних процесів незалежної України. Тим паче, що у нашій області з проблематики українського виміру європейської інтеграції України певні напрацювання уже є.

**Третій аспект**, на який варто звернути увагу – це **модернізаційний потенціал історичних курсів недержавного компоненту**, підтягування змісту шкільної історичної освіти в Україні до рівня кращих європейських стандартів. Йдеться про вивчення актуальної для нашого поліетнічного регіону проблематики **мультикультурності** та формування в учнів

толерантного ставлення до Іншого. Це, зокрема, стосується актуального для краю питання вивчення історії румунського народу та історії проблематики історії Голокосту, кілька варіантів програм яких затверджено МОН України.

**Четверте.** Проблема дослідження історії Голокосту дотична і до проблеми вивчення **історії геноцидів**. У цьому зв'язку потрібно наголосити на ролі шкільної історії у загальнодержавній **політиці пам'яті** і, зокрема, на такій важливій її складовій, як **декомунізація**. Зараз, коли Україна вшановує пам'ять мільйонів жертв Голодомору 1932-1933 років і Великого терору та масових політичних репресій 1937-1938 років, варто звертатися і до більш глибокого вивчення цих трагічних подій з метою **не допустити їхнього повторення у майбутньому**.

**П'яте.** Щодо курсів за вибором **правничо-громадянознавчого спрямування**, хочеться акцентувати увагу учителів на практичній спрямованості таких курсів як «Права людини в Україні», «Досліджуючи гуманітарне право» та «Критичне мислення». Перший із них не тільки знайомить учнів з правами людини, але і з правовими механізмами їх захисту. Актуальність другого курсу («ДГП» – право війни) у тому, що Україна є воюючою державою. Стосовно третього заакцентованого курсу, то варто сказати, що нова українська школа неможлива без уміння учня/ випускника школи, а тим паче – учителя – мислити критично. Важливо відзначити і той факт, що ці курси мають і порівняно краще методичне забезпечення.

**Шосте.** Варто нагадати, що ніхто не скасовував також і, так би мовити, регіонального замовлення системі освіти області – **наповнювати зміст освіти і буковинознавчими курсами відповідно до профілю навчальної дисципліни чи освітньої галузі**. Найкращих результатів у цьому напрямі можна досягнути саме за рахунок використання годин варіативної складової навчальних планів шкіл. Як бачимо, у переліку є і курси за вибором, зміст яких має історико-краєзнавчий характер.

Зауважимо, що усі рекомендовані нами програми пройшли відповідну процедуру затвердження і мають відповідний гриф МОН України. Тексти більшості із них опубліковані у виданому МОН України «Збірнику навчальних програм курсів за вибором для учнів 10-11 класів суспільно-гуманітарного напрямку» у трьох томах та у журналі «Історія і суспільствознавство у школі в школах України: теорія і методика навчання» №№ 7, 8 за 2011 р, № 10 за 2016 р.

**І, наостанок,** щодо рекомендованих програм курсів духовно-морального спрямування, то звертаємо увагу на затверджену МОН України програму курсу «Основи християнської етики: досліджуючи Євангелію від Івана», зміст якої передбачає дослідження Біблії на засадах індуктивного методу.

**Федорак В.Ф., методист НМЦ СГД.**

### **Перелік програм курсів за вибором суспільствознавчого спрямування**

| <b>№ з/п</b>   | <b>Назва програм, автори</b>                                                                                                  | <b>Клас</b>               | <b>Гриф</b>                                                                                                                                                             |
|----------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>ІСТОРІЯ</b> |                                                                                                                               |                           |                                                                                                                                                                         |
| 1.             | Археологія України. Програма спецкурсу для 11 класу історичного профілю (Калатан І.М.)                                        | 11 клас,<br>35 год        | Програми курсів №№ 1-18 даної таблиці затверджені МОН України і опубліковані у збірнику Міністерства освіти і науки у 3-х томах.<br>Гриф МОН України затверджено у 2016 |
| 2.             | Трипільська протоцивілізація. Програма курсу за вибором/спецкурсу. (Відейко М.Ю., д. іст. н.)                                 | 6–11 класи<br>16 год      |                                                                                                                                                                         |
| 3.             | Видатні постаті України кінця XVIII – початку XX ст. (Островський В.В., к. іст. н., Лівун Н.А.)                               | 8 клас,<br>35 год         |                                                                                                                                                                         |
| 4.             | Видатні постаті України середини XVI – XVIII ст. (Островський В.В., к. іст. н., Лівун Н.А., Космірак В.Д.)                    | 9 клас,<br>35 год         |                                                                                                                                                                         |
| 5.             | Досліджуємо історію України. Програма курсу за вибором для 10 класу суспільно-гуманітарного профлю (Малієнко Ю.Б. к. пед. н.) | 10 клас<br>35 год.        |                                                                                                                                                                         |
| 6.             | Історія української культури: від середньовіччя до початку новітньої доби (Власов В.С., к. пед. н.)                           | 10-11 класи<br>70 (35+35) |                                                                                                                                                                         |

|     |                                                                                                                                                    |                                    |                                          |
|-----|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------|------------------------------------------|
|     |                                                                                                                                                    | год.                               |                                          |
| 7.  | Українська культура середини XVI – XIX століть. (Загребельна С. І.)                                                                                | 8–9 класи<br>по 35год.             |                                          |
| 8.  | Визначні постаті України (курс за вибором для старшої профільної школи, Гирич І.Б. Д. іст. н.)                                                     | 10-11 класи<br>70 (35+ 35)<br>год  |                                          |
| 9.  | Історія України першої половини XX ст. в особах для учнів 10-11 профільних класів суспільно-гуманітарного напрямку                                 | 10-11 класи<br>70 (35+35)<br>год   |                                          |
| 10. | Українське відродження у XX ст. (Мацейків Т.І., к. пед. н.)                                                                                        | 11 кл.<br>35 год                   |                                          |
| 11. | Історія українського кінематографа XX ст. Курс за вибором для профільної школи (Приходько А.С., к. пед. н.)                                        | 11 клас,<br>35 год                 |                                          |
| 12. | Стежками козацької звитяги (Кривицька Г.М., Українець О.М. та ін.)                                                                                 | 8 клас<br>17 год                   |                                          |
| 13. | Міфологія (Нікітіна І. П.)                                                                                                                         | 6-7 класи<br>70 (35+ 35)<br>год.   |                                          |
| 14. | Світова слава українців (Бученко Л.Б, Буднік Н.М.)                                                                                                 | 9 клас<br>17 год                   |                                          |
| 15. | Геральдика (Дрес З.В.)                                                                                                                             | 9 клас,<br>17 год                  |                                          |
| 16. | Спеціальні (допоміжні) історичні дисципліни (Островський В.В., к. іст. н., Василик Ю.В.)                                                           | 10-11 класи, 70 (35+35)<br>год     |                                          |
| 17. | Основи теорії та історії української суспільно-політичної думки. Програма спецкурсу для 10–11 класів. (Дичковська Г.О., к. філос. н. Пташник О.І.) | 10-11 класи,<br>70 (35+35)<br>год. |                                          |
| 18. | Стежками історії. Програма профільного курсу. (Семкіяш М.С.)                                                                                       | 11 клас,<br>35 год                 |                                          |
| 19. | Сучасні процеси європейської інтеграції (Круглашов А.М., д.політ. н., Гев'юк У. Ю. к. політ.н.,)                                                   | 11 клас,<br>17 год                 | Лист ІМЗО від 03.06.2015.№ 14.1/12-Г-371 |
| 20. | Взаємини України та ЄС                                                                                                                             | 10 клас<br>17 год                  | Лист ІМЗО від 03.06.2015.№ 14.1/12-Г-371 |
| 21. | Історія румунського народу (Ворник А.С.)                                                                                                           | 10-11 класи,<br>35/17 год          | лист ІМЗО від 14.04.2017 № 2.1/12-Г-64   |
| 22. | Разом на одній землі. Історія України багатокультурна. (О.Кісь, В.Мисан, С.Антіпова та ін.)                                                        | 9-11 класи<br>35 год               | Протокол № 1 від 01.02. 2012.            |
| 23. | Історія єврейського народу. (Абрамова Н.В.)                                                                                                        | 6-11 класи<br>6-9 кл. – по 34 год  | Лист МОНУ від. 13.02. 2013. №            |

|                                                     |                                                                                                                                                                                                                             |                                                                               |                                                                                              |
|-----------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------|
|                                                     |                                                                                                                                                                                                                             | 10-11 кл. – по 52 год год.                                                    | 411/12 – Г-67                                                                                |
| 24.                                                 | Традиції єврейського народу.<br>(Абрамова Н.В.)                                                                                                                                                                             | 5-11 класи<br>5 кл. -68 год,<br>6-9 кл. – по 34 год,<br>10-11 кл. – по 68 год | Лист МОНУ від. 13.02. 2013. № 411/12 – Г-68                                                  |
| 25.                                                 | Історія Голокосту<br>(Абрамова Н.В. )                                                                                                                                                                                       | 10-11 кл<br>17+17 год                                                         | Лист МОНУ від. 13.02. 2013. № 411/12 – Г-66                                                  |
| 26.                                                 | Історія Голокосту. Програма факультативного /елективного /курсу за вибором для 10-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів (Щупак І.Я., к. іст. н., докторант Дніпровського національного університету ім. О.Гончара) | 10-11 класи<br>17 год                                                         | Історія і суспільствознавство в школах України: теорія і методика навчання, № 10, 2016 р.    |
| 27.                                                 | Історія Чернівецької області (шкільний курс).<br>Частина I. Від найдавніших часів до кінця XIX ст. Програма курсу за вибором, спецкурсу, факультативу для основної школи (Федорак В.Ф.)                                     | 7(6) – 9 класи<br>35 год.                                                     | Лист ІМЗО від 09.06. 2011. № 1.4/18 – Г- 366<br>Лист ІМЗО від 09.06. 2011. № 1.4/18 – Г- 366 |
| 28.                                                 | Історія Чернівецької області (шкільний курс).<br>Частина II. XX – початок XXI ст. Програма курсу за вибором, спецкурсу, факультативу для старшої профільної школи (Федорак В.Ф.)                                            | 10-11 класи, 35 год                                                           |                                                                                              |
| 29.                                                 | Історія Чернівецької області (шкільний курс).<br>Частини I-II. Від найдавніших часів до наших днів. Програма курсу за вибором, спецкурсу, факультативу для старшої профільної школи (Федорак В.Ф.)                          | 10-11 класи,<br>70 год.                                                       |                                                                                              |
| 30.                                                 | Оповідання з історії Чернівецької області<br>Програма спецкурсу для 5 класу (Федорак В.Ф.)                                                                                                                                  | 5 клас<br>35 год.                                                             | Лист ІМЗО від 09.06. 2011. № 1.4/18 – Г- 366                                                 |
| 31.                                                 | Історія Північної Бессарабії.<br>Спецкурс за вибором. Програма та посібник.<br>(Богачик Т.С., к. і. н.)                                                                                                                     | 7-11 класи<br>35 год.                                                         |                                                                                              |
| 32.                                                 | Рідне місто (авт. кол-в під кер. Герасим Н.П.)                                                                                                                                                                              | 7-11 класи,<br>70 год                                                         | Лист ІМЗО від 04.05. 2011. № 1.4/18 – Г- 298                                                 |
| <b>КУРСИ ПРАВНИЧО-ГРОМАДЯНОЗНАВЧОГО СПРЯМУВАННЯ</b> |                                                                                                                                                                                                                             |                                                                               |                                                                                              |
| 33.                                                 | Права людини в Україні<br>(Ремех Т.О., к. п. н. )                                                                                                                                                                           | 10(11) клас,<br>17 год                                                        | Програми курсів №№ 33- 41 даної таблиці затверджені МОН України і                            |
| 34.                                                 | Досліджуючи гуманітарне право<br>(Бакка Т.В, к.п.н., Мартиненко С.М., д.п.н., Ремех Т.О., к. п. н., Шинкаренко Л.Г.)                                                                                                        | 10(11) клас,<br>35 год                                                        |                                                                                              |
| 35.                                                 | Живи за правилами<br>(Ремех Т.О., к.пед. н., зав. лаб. сусп.-вчої                                                                                                                                                           | 7-8 класи<br>35 год                                                           |                                                                                              |

|                                             |                                                                                                                                                   |                                                                                                    |                                                                                                       |
|---------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                                             | освіти ІІ НАПНУ)                                                                                                                                  |                                                                                                    |                                                                                                       |
| 36.                                         | Вчимося бути громадянами<br>(Мисан В.О, к.п.н., Вербицька П.В., д.п.н.<br>Войтенко О.М.)                                                          | 7-8 класи<br>35 год                                                                                |                                                                                                       |
| 37.                                         | Ми – громадяни України<br>Пометун О.І. д.п.н., членкор. НАПНУ,<br>Вербицька П. В., д.п.н., Костюк І.А.                                            | 9(10) кл.35<br>год                                                                                 |                                                                                                       |
| 38.                                         | Світ юридичних професій(Способ В.Г.,<br>Левицький В.В. )                                                                                          | 10 клас,<br>17 год                                                                                 |                                                                                                       |
| 39.                                         | Основи відновного правосуддя<br>(Левчишена О.М., к.іст. н )                                                                                       | 10(11)<br>клас,<br>35 год                                                                          |                                                                                                       |
| 40.                                         | Конституційне право України<br>(Галенко М.В., Куцакова О.В.)                                                                                      | 10(11)<br>клас,<br>35 год                                                                          |                                                                                                       |
| 41.                                         | Основи критичного мислення<br>(Пометун О.І, д.п.н., член-кор НАПНУ,<br>Пилипчатінна Л. , Сущенко І., Дяков В.)                                    | 10-11<br>класи, 51<br>год                                                                          |                                                                                                       |
| 42.                                         | Основи державного управління та<br>місцевого самоврядування<br>(Круглашов А.М., д.політ. н., Сігітов А.І.)                                        | 10 (11)<br>кл., 17 год                                                                             | Програми затверджені МОН України і опубліковані у збірнику<br>Міністерства освіти і науки у 3-х томах |
| <b>КУРСИ ДУХОВНО-МОРАЛЬНОГО СПРЯМУВАННЯ</b> |                                                                                                                                                   |                                                                                                    |                                                                                                       |
| 43.                                         | Етика.                                                                                                                                            | 5-6 класи,<br>по 35 год                                                                            |                                                                                                       |
| 44.                                         | Етикет та етика. Спецкурс для 10-11 класів<br>(Костюк І.Ю.)                                                                                       | 10-11<br>класи,<br>17+18 год                                                                       |                                                                                                       |
| 45.                                         | Етика (Костюк І.Ю.)                                                                                                                               | 11 клас,<br>35 год                                                                                 |                                                                                                       |
| 46.                                         | Розмаїття культур і релігій світу. Програма<br>курсу за вибором для загальноосвітніх<br>навчальних закладів.                                      | 1-11 класи<br>1-4 класи –<br>по 17 год,<br>5-9 кл., 11<br>кл – по 70<br>год.<br>10 кл. – 35<br>год |                                                                                                       |
| 47.                                         | Основи християнської етики. (Авт. кол.-в під<br>кер. В.М.Жуковського, д.пед. н.)                                                                  | 1-11 класи.<br>по 35 год.<br>у кожному<br>з класів                                                 |                                                                                                       |
| 48.                                         | «Біблійна історія та християнська етика»<br>Програма курсу за вибором (Филип, арх.<br>Полтавський і Миргородський, д. б.н., кер.<br>авт кол - ву) | 1-11 класи<br>по 35 год                                                                            |                                                                                                       |
| 49.                                         | Основи християнської етики. 7-11 класи (Авт.<br>кол-в Л.І. Яшинська, З.В. Артюшенко,<br>А.І.Кухарчук. )                                           | 7-11 класи,<br>по 35 год.                                                                          |                                                                                                       |
| 50.                                         | Філософія. Профільний рівень                                                                                                                      | 10 клас.<br>70 год                                                                                 |                                                                                                       |
| 51.                                         | Філософія. Профільний рівень                                                                                                                      | 11 клас.                                                                                           |                                                                                                       |

|     |                                                                                                                                                         |                         |                                                      |
|-----|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------|------------------------------------------------------|
|     |                                                                                                                                                         | 70 год                  |                                                      |
| 52. | Історія української філософської думки ХХ ст.<br>(Поздняков В.М.)                                                                                       | 11 клас<br>35 год       |                                                      |
| 53. | Основи християнської етики: досліджуючи Євангелію від Івана. Програма курсу за вибором для 1-11 класів.<br>(Горбачова Л.І., Одинак М.М., Федорак В.Ф. ) | 1-11 класи<br>по 35 год | Лист ІМЗО від<br>16.05. 2017. №<br>21.1/12 – Г - 117 |